

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти**

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до практичних занять
із навчальної дисципліни
«РИТОРИКА»**

**підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти для спеціальності -- 073 Менеджмент
(за освітньо-професійною програмою «Менеджмент»)**

**Укладачі:
канд.філос.наук, доцент Алієва О.Г.**

Слов'янськ - 2021

УДК 1:808.51(072)

M545

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Риторика» розглянуті і схвалені на засіданні кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін від Протокол

Рекомендовано до впровадження вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

Рецензенти:

Свіденська Г.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології ДВНЗ «ДДПУ»

Скиртач В.М., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «ДДПУ»

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Риторика» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для спеціальності - 073 Менеджмент (за освітньо-професійною програмою «Менеджмент») / укл. О. Г. Алієва. – Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2021. – 52 с.

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Риторика» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для спеціальності - 073 Менеджмент (за освітньо-професійною програмою «Менеджмент»).

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Риторика» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для спеціальності - 073 Менеджмент (за освітньо-професійною програмою «Менеджмент») надають можливість бакалавру поглиблено засвоїти основні фундаментальні поняття риторичної науки, освоїти базові вміння використовувати набуті знання для подальшого розвитку творчого мислення та організації наукової діяльності для забезпечення професійної соціалізації як дослідників.

Курс «Риторика» включає проблеми теорії і практики спілкування. Він передбачає освоєння способів побудови аргументативних міркувань і створення різного типу текстів відповідно до умов і обставин комунікації, формування уміння переконувати, раціонально організувати власну поведінку і розуміти поведінку інших людей. Теоретичні і практичні аспекти даного курсу складають необхідну ресурсну базу для організації інформаційного впливу і управління.

Мета курсу полягає в освоєнні і застосуванні наукового апарату теоретичної і практичної риторики.

Загальні методичні рекомендації та вказівки до вивчення при проведенні практичних занять з дисципліни «Риторика»

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначеної теми, до якої бакалаври готують тези виступів на підставі індивідуально виконаного завдання. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми, і вони є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичних занять — опанування бакалаврами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями практичних занять є:

- оволодіння науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- закріплення у бакалаврів теоретичних знань;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;

- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень та висновків;

- формування у них логічно послідовного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики мислення.

Види проведення практичних занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від змісту і особливостей теми, складу бакалаврів. Найбільш поширеними видами практичних занять з риторики є: відповіді на питання, розгорнута бесіда, виступи з рефератами, презентаціями, есе, доповідями, інтерактивна дискусія, круглий стіл тощо.

Треба пам'ятати, що якість практичних занять перш за все залежить від підготовки бакалаврів до них, тому при підготовці до практичних занять кожен бакалавр повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практичного заняття; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Бакалаврам необхідно відвідувати кожне практичне заняття. Пропуск позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю.

Проведення практичного заняття.

- 1) більшість практичних занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;

- 2) практичне заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;

3) бакалавр, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми практичного заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності;

4) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння правильного вживання фахових понять і термінів. Систематичні виступи на практичних заняттях сприяють поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

5) бакалаври повинні уважно слухати виступи своїх одногрупників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на практичних заняттях висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на практичних заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізу різних точок зору, вміння відстоювати власну позицію;

6) після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам заняття;

7) завершується практичне заняття заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі бакалаврів та нараховуються рейтингові бали, а також дається завдання на наступне заняття.

Протягом практичного заняття бакалавр може в достатньому обсязі засвоїти і успішно реалізувати конкретні знання, вміння, навички та компетенції в своїй практичній діяльності при виконанні наступних умов:

1) систематична робота на навчальних заняттях під керівництвом викладача і самостійна робота по закріпленню отриманих знань і навичок;

2) сумлінне виконання завдань викладача на практичних заняттях;

3) з'ясування і уточнення окремих передумов, умовиводів і висновків, що містяться в навчальному курсі;

4) зіставлення точок зору різних авторів по проблемам навчального

курсу; виявлення неточностей і некоректного викладу матеріалу в періодичної та спеціальної літератури;

5) періодичне ознайомлення з останніми теоретичними досягненнями в області риторичної науки;

6) проведення власних наукових і практичних досліджень по одній або декільком актуальним проблемам з риторики;

7) розробка пропозицій викладачеві в частині доопрацювання та вдосконалення навчального курсу;

8) підготовка наукових статей для опублікування в періодичних виданнях, виступ на науково - практичних конференціях, участь в роботі студентських наукових гуртків, круглих столів і диспутах з проблем риторики.

Протягом проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Риторика» бакалаври повинні вивчити рекомендовану літературу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Риторика»: предмет, специфіка і задачі.

Тема 1. Загальна характеристика риторики.

Мета вивчення: сформувані знання студентів про предмет, завдання і функції риторики. Осмислити феномен риторики як науки, визначити її корені і зв'язок із засобами людського буття. Пояснити умови виникнення і структуру риторики. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Тема 2. Проблеми генезису риторики.

Мета вивчення: формувати знання студентів про загальні етапи становлення риторичних знань, акцентуючи увагу на особливостях парадигм Античної та ренесансної риторики Нового часу. Формувати навички і вміння студентів пояснювати зміст теорій риторики.

Тема 3. Логічні основи риторики.

Мета вивчення: розуміти, що таке аргументація, її структура, види. Знати, що таке спростування, його структуру, види. Вміти використовувати ці знання, в професійній діяльності.

Тема 4. Мислення та його помилки.

Мета вивчення: розуміти процес мислення, осмислити феномен риторики, як науки про закони і форми правильного мислення.

Тема 5. Мистецтво суперечності. Доведення і спростування.

Мета вивчення: розуміти суперечність як форму мислення, вміти аналізувати і правильно використовувати суперечність в пізнавальній та професійній діяльності. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми. Сформувати знання студентів про культуру ораторської мови і особливості формування комунікативної якості мовлення, надати знання про зміст доведення та спростування

Тема 6. Сучасна модель риторичної інтенції.

Мета вивчення: розкрити фундаментальні проблеми риторичної інвенції, за допомогою яких відбувається процес комунікації. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Тема 7. Основи риторичної диспозиції.

Мета вивчення: осмислити феномен риторичної диспозиції, визначити її корені, зв'язок із засадами людського буття. Формувати навички і вміння студентів пояснювати зміст безпосередніх і опосередкованих висловів.

Тема 8. Риторична елокуція.

Мета вивчення: розкрити фундаментальні проблеми риторичної елокуції і риторичних фігур. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Тема 9. Культура ораторської мови.

Мета вивчення: сформувати знання студентів про характеристики складової мовленнєвої культури оратора, за допомогою якої розкриваються

особливості комунікації. Ознайомити студентів зі змістом умови високої мовленнєвої культури.

Тема 10. Етичні і естетичні основи риторики.

Мета вивчення: сформувати знання студентів про етичні якості оратора і їх роль в аргументативному дискурсі. Вчити студентів надавати етичну оцінку якостям оратора.

Тема 1. Загальна характеристика риторики.

Мета вивчення: сформувати знання студентів про предмет, завдання і функції риторики. Осмислити феномен риторики як науки, визначити її корені і зв'язок із засобами людського буття. Пояснити умови виникнення і структуру риторики. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

- Навчальний час: 2 год.
- **План лекції:**
 1. Виникнення і структура риторики.
 2. Предмет, завдання і функції риторики.
- **План практичного заняття: Загальна характеристика риторики.**
 1. **Теоретичний блок.**
 - Об'єкт і предмет риторики.
 - Які функції виконує риторика.
 - Чим є риторика у системі культури.
 2. **Практичний блок:**

- Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

- Визначте методи дослідження риторики.

Теми для написання рефераті:

1. Історія розвитку риторики як соціального інституту.

2. Риторика харизматичного лідерства.

Питання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте твердження, що риторика – це найоптимальніший шлях мовленнєвого розвитку людини.

2. Підготуйте інформаційну промову про популярний вид мистецтва (на вибір).

3. Підготуйте вітальну промову.

4. Прочитайте. Знайдіть серед висловів мовленнєвого етикету вислови нейтральної тональності: Дякую. Щиро дякую. Спасибі. Велике спасибі. Красно дякую. Вельми дякую. Дуже дякую. Висловлюю вдячність. Дозвольте висловити вдячність. Складаю подяку. Дуже вдячний за Вашу турботу.

• Тема 2. Проблеми генезису риторики.

Мета вивчення: формувати знання студентів про загальні етапи становлення риторичних знань, акцентуючи увагу на особливостях парадигм Античної та ренесансної риторики Нового часу. Формувати навички і вміння студентів пояснювати зміст теорій риторики.

• Навчальний час: 4 год.

• План лекції:

1. Етапи становлення риторичних знань.

2. Риторика Нового часу.

• План практичного заняття:

• Теоретичний блок.

- Світогляд і риторика.

- Риторика і міфологія.
- Провідні позиції у риторики.

- **Практичний блок.**

- Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Філософсько-риторичні ідеї у вченнях грецьких мислителів.
2. Філософсько-риторична думка Античної епохи і епохи Відродження.

Питання для самостійної роботи:

1. Арістотель. Риторика (фрагменти). Літ.: Сагач Г. Риторика. – С. 301.
2. Цицерон. Три трактати про ораторське мистецтво. Літ.: Сагач Г. Риторика. – С. 307.
3. Афористичний золотослів: якості оратора; оратор і аудиторія. Літ.: Сагач Г. Риторика. – С. 447-452.
4. Наведіть варіанти привітань, прощань із знайомими чи близькими людьми.

Тема 3. Логічні основи риторики.

Мета вивчення: розуміти, що таке аргументація, її структура, види. Знати, що таке спростування, його структуру, види. Вміти використовувати ці знання, в професійній діяльності.

- Навчальний час: 2 год.
- **План лекції:**
 1. Структура та види аргументації.
 2. Види спростування.

- **План практичного заняття:**

- **1. Теоретичний блок.**
- - Що таке аргументація, її структура та види.
- - Що таке спростування, його структура і види.

- - Які існують правила і можливі помилки в ситуації аргументацій та спростувань.

- **2 .Практичний блок**

- - Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Культура ораторської мови.
2. Засоби логіко-емоційної виразності мовлення.
3. Сутність риторики та її роль у суспільстві.

Питання для самостійної роботи:

1. На чому базується система логічних доказів у виступі оратора?
2. Що таке індукція та дедукція? Наведіть приклади.
3. Що таке логічна помилка? Пригадайте види логічних помилок та наведіть свої приклади.
4. Чи може оратор апелювати лише до самої логіки?
5. Складові мовленнєвої культури оратора.

- **Тема 4. Мислення та його помилки.**

Мета вивчення: розуміти процес мислення, осмислити феномен риторики, як науки про закони і форми правильного мислення.

Навчальний час: 2 год.

- **План лекції:**

- 1.Риторика- наука про закони мислення.
- 2.Форми правильного мислення.

План практичного заняття:

- **1. Теоретичний блок.**
- - Як ви розумієте процес мислення.
- - Які існують закони правильного мислення.

- - Поясніть, що таке протилогічне мислення.
- **2. Практичний блок**
- - Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Істина як риторична проблема.
2. Риторика в сакральному дискурсі.

Питання для самостійної роботи:

1. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: вірний друг, вірний своєму слову, вірний спосіб, вірний переклад, вірна смерть, вірний програш, вибач мене, згідно наказу, згідно документа, хворий грипом.
2. Знайдіть серед висловів мовленнєвого етикету вислови нейтральної тональності: дякую. Спасибі. Велике спасибі. Красно дякую. Вельми дякую. Дуже дякую. Висловлюю вдячність. Дозвольте висловити вдячність. Складаю подяку. Дуже вдячний за Вашу турботу. Дуже вдячний за щиросердний прийом. Я вам дуже зобов'язаний. Дякую від усього серця. Це дуже люб'язно з Вашого боку. Не знаю, як Вам дякувати. Ви зробили мені велику послугу. Я у великому боргу перед Вами. Як мені віддячити за Вашу допомогу?

Тема 5. Мистецтво суперечності. Доведення і спростування.

Мета вивчення: розуміти суперечність як форму мислення, вміти аналізувати і правильно використовувати суперечність в пізнавальній та професійній діяльності. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми. Сформувати знання студентів про культуру ораторської мови і особливості формування комунікативної якості мовлення, надати знання про зміст доведення та спростування

Навчальний час: 2 год.

• **План лекції:**

1. Суперечність як форма мислення. Суперечність в професійній діяльності.

2. Доведення та спростування.

- **План практичного заняття:**

- **1. Теоретичний блок.**

- - Дайте характеристику еристики як мистецтву суперечки.
- - Чому виникають суперечності.
- - Які існують основні принципи і правила введення суперечності.
- - Проаналізуйте спільні і відмінні риси доведення і спростування.
- - Назвіть основні види спростування доводів опонента.
- - Поясніть основні види доведення

- **2. Практичний блок**

- - Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Гуманітаризація та гуманізація риторики на сучасному етапі.
2. Техніка риторики.

Питання для самостійної роботи:

1. Прокопович Ф. Про риторичне мистецтво (фрагменти). Літ.: Сагач Г. Риторика. – С. 414-423.
2. Прокопович Ф. Про похвалу красномовству і, передусім, про його переваги. Літ.: Сагач Г. Риторика. – С. 517-523.
3. Зробіть переклад українською мовою, обґрунтуйте його: это не в счет, покончить счеты, жить на чужой счет, в конечном счете, считать возможным, считать своим долгом, каждая минута на счету, хочу сказать на этот счет, не возьму в толк, сбиваться с толку, мягкая мебель, моя фамилия записана последней.
4. Обговорення питання. Які проблеми перешкоджають взаєморозумінню педагога з вихованцями?

Тема 6. Сучасна модель риторичної інтенції.

Мета вивчення: розкрити фундаментальні проблеми риторичної інвенції, за допомогою яких відбувається процес комунікації. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Навчальний час: 2 год.

- **План лекції:**

- 1.Риторична інтенція.
- 2.Роль порівняння та узагальнення у промові оратора.

- **План практичного заняття:**

- 1. Теоретичний блок.**

- Визначте поняття інвенція.
- Проаналізуйте основні проблеми інвенції.
- Охарактеризуйте поняття: дедуктивні і індуктивні аргументи, аналогія, метафора.

- 2. Практичний блок.**

- Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Тема 7. Основи риторичної диспозиції.

Мета вивчення: осмислити феномен риторичної диспозиції, визначити її корені, зв'язок із засадами людського буття. Формувати навички і вміння студентів пояснювати зміст безпосередніх і опосередкованих висловів.

Навчальний час: 2 год.

План лекції:

- 1.Феномен риторичних диспозицій.
- 2.Специфіка безпосередніх і опосередкованих висловів.

- **План практичного заняття:**

- **Теоретичний блок.**

- Які причини виникнення диспозиції.
- Як впливає диспозиція на розвиток комунікації.
- Які це безпосередні і опосередковані вислови.

2. Практичний блок.

- Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Питання для самостійної роботи:

1. Доберіть до поданих слів означення-характеристики: аромат, багаття, вишня, вода, жито, колосся, мед, яблуна, мова, зима, ліс, троянда, листя, небо, трава, птах, осінь, кішка, книга, земля, місто, людина. Приклад: соняшник – великий, високий, гордий, жовтоголовий, запізнілий, золотий, золотоголовий, квітучий, круглий, молодий, пожовклий, похилий, почорнілий, розквітлий, розкішний, самотній, сонний, стиглий, щедрий, золотистий.
2. Проаналізуйте і виправте мовностилістичні помилки: на збори прийшли всі без виключення. Це рішення цілком приємливе. Невірні рішення приносять велику шкоду. Пропозиції по поліпшенню роботи. Поступило багато пропозицій. Пропозицію одобрили.

Тема 8. Риторична елокуція.

Мета вивчення: розкрити фундаментальні проблеми риторичної елокуції і риторичних фігур. Розвивати аналітичне мислення студентів, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Навчальний час: 2 год.

• План лекції:

1. Риторична елокуція і риторичні фігури.
2. Роль порівняння та узагальнення у промові.

- **План практичного заняття:**

- **Теоретичний блок.**

- Визначте поняття елокуція.

- Визначте прямі (логічні) і непрямі (паралогічні) засоби інформаційної дії.

- Проаналізуйте логічні і паралогічні структури.

- **Практичний блок.**

- Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Питання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте і виправте мовностилістичні помилки: Висловлюю мою власну думку Не виконав завдання із-за хвороби Мені повезло: мене не визивали до дошки Моя завітна мрія – вчитися Моя автобіографія потрібна?

Намагаюся заповнити пробіли у своїх знаннях Я займаюся в інституті Коли здаєте іспит?

2. Знайдіть серед висловів мовленнєвого етикету вислови нейтральної тональності: Дякую. Щиро дякую. Спасибі. Велике спасибі. Красно дякую. Вельми дякую. Дуже дякую. Висловлюю вдячність. Дозвольте висловити вдячність. Складаю подяку. Дуже вдячний за Вашу турботу.

3. Чи доречно вживати у діловому мовленні подані тавтологічні вислови? Яку функцію виконує тавтологія в поезії, у народних піснях? Моя власна думка Моя особиста справа Моє особисте враження Пам'ятні сувеніри Період часу Сьогоднішній день

4. Проаналізуйте і виправте мовностилістичні помилки: Получений значний економічний ефект Експертиза повинна бути проведена на протязі 12 місяців Зложити свої повноваження Створено сітку підприємств Продовження буде Наші діти тоже вчаться в музикальній школі Документи можете здавати в любий технікум Напиши заяву директору Івану Петровичу Коваленкою.

Тема 9. Культура ораторської мови.

Мета вивчення: сформувати знання студентів про характеристики складової мовленнєвої культури оратора, за допомогою якої розкриваються особливості комунікації. Ознайомити студентів зі змістом умови високої мовленнєвої культури.

Навчальний час: 2 год.

- **План лекції:**

1. Культура ораторської мови у сучасному світі.
2. Складові мовленнєвої культури оратора.

- **План практичного заняття:**

- **Теоретичний блок.**

- Визначте поняття складової мовленнєвої культури оратора.
- Проаналізуйте основні стилістичні особливості усного мовлення.
- Охарактеризуйте умови високої мовленнєвої культури.

- **Практичний блок.**

-Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Істина як риторична проблема.
2. Риторика в сакральному дискурсі.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття психологічної культури оратора.
2. Взаємодія оратора та аудиторії.
3. Основні прийоми збереження уваги слухачів.
4. Невербальні засоби впливу на слухачів (міміка, жести).
5. Вимоги до індивідуального стилю виступу оратора.

Тема 10. Етичні і естетичні основи риторики.

Мета вивчення: сформуванати знання студентів про етичні якості оратора і їх роль в аргументативному дискурсі. Вчити студентів надавати етичну оцінку якостям оратора.

Навчальний час: 2 год.

- **План лекції:**

1. Етичні якості оратора та їх роль та специфіка.
2. Етика у сучасному світі.

- **План практичного заняття:**

- **Теоретичний блок.**

- Назвіть основні вимоги до мови публічного виступу.
- Проаналізуйте основні елементи аргументативного дискурсу.
- Охарактеризуйте умови високої мовленевої культури.

- **Практичний блок.**

-Розробіть план відповідей на кожне з питань семінарського заняття.

Теми для написання рефератів:

1. Риторика художнього образу – вершина креативного мислення.
2. Гендерні особливості риторики. Академічна риторика.

Питання для самостійної роботи:

1. Конфліктні ситуації під час навчального процесу: як їх уникнути?
2. Написання і відтворення діалогу «студент - викладач».
3. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: вірний друг, вірний своєму слову, вірний спосіб, вірний переклад, вірна смерть, вірний програш, вибач мене, хворий грипом.
4. Сформулюйте рекомендації «Поведінка на педагогічній практиці під час екстремальної ситуації».

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Суворо встановлені закони і форми стосунків між людьми, прийняті форми проведення прийомів, зустрічей тощо називаються:

- а) етикою;
- б) ритуалом;
- в) етикетом.

2. Заклик, стисла, чітка фраза, яка не потребує доказів – це:

- а) теза;
- б) лозунг;
- в) аксіома.

3. Репліка – це:

- а) промова однієї особи перед аудиторією;
- б) коротке заперечення, швидка відповідь, зауваження з місця;
- в) закінчений зворот мовлення; речення, яке входить до публічного виступу оратора.

4. Обговорення на зборах, у промовах, пресі називається:

- а) дебатами;
- б) полемікою;
- в) дискусією.

5. Бесіда з персонажем, призначена для преси, передачі по радіо або телебаченню називається:

- а) інтерв'ю;
- б) брифінгом.

6. Система поглядів, загальний задум виступу – це:

- а) постулат;
- б) догма;
- в) концепція.

7. Публічний спір з наукової чи суспільно важливої теми, називається:

- а) роздумом;
- б) дебатами;
- в) диспутом.

8. Образний вислів, який містить значне перебільшення розміру, сили, значення якого-небудь предмета, має назву:

- а) порівняння;
- б) гіперболи;
- в) іронії.

9. Полеміка починається:

- а) із заперечення опонентів;
- б) обґрунтування своєї тези;
- в) уточнення пункту розбіжності.

10. Як називається тип спору, в якому опоненти відстоюють свою думку і заперечують думку опонента:

- а) диспутом;
- б) дискусією;
- в) полемікою.

11. Форма мислення, яка відображує загальні й найсуттєвіші властивості

предмета або явища, називається:

- а) судженням;
- б) поняттям;
- в) умовиводом.

12. Під культурою ділового спілкування слід розуміти:

- а) обмін інформацією;
- б) мистецтво публічно говорити;
- в) уміння будувати відносини з будь-яким партнером.

13. Доповідь – це:

- а) констатуюче повідомлення, яке дає поняття про характер, склад, властивості об'єкта або явища;
- б) виклад подій у часовій послідовності, повідомлення про події, що розкриваються.

14. Умовивід, у формі якого ведеться логічний перехід від загального значення до конкретного, часткового, називається:

- а) дедукцією;
- б) індукцією.

15. Як називається спосіб викладу інформації, коли матеріал наступного питання базується на попередньому:

- а) ступінчастим;
- б) спіральним;
- в) хронологічним?

16. Виклад матеріалу, при якому відбувається перехід від загальної поверхової передачі інформації до повторного, більш глибокого і детального аналізу, називається:

- а) концентричним;
- б) спіральним;
- в) хронологічним.

17. Політична доповідь – це доповідь:

- а) про внутрішню і зовнішню політику в країні;

б) про шляхи розв'язання різних питань життя і діяльності держави і організації.

18. Стиль спілкування, за якого людина прагне зберегти дистанцію у спілкуванні, дотримується невтручання у справи співбесідника, впливає особистим прикладом, називають:

- а) альтруїстичним;
- б) маніпулятивним;
- в) місіонерським.

19. Стиль спілкування, при якому людина прагне робити приємне іншим, допомагає у здійсненні їхніх планів, називається:

- а) альтруїстичним;
- б) місіонерським;
- в) маніпулятивним.

20. Коротка довідка, характеристика змісту книги, статті називається:

- а) тезою;
- б) анотацією.

21. Промова, яка має на меті змінити погляди слухачів або сформувати нові, має назву:

- а) переконуючої;
- б) спонукаючої.

22. Форма організації спільної діяльності працівників, яких збирає керівник для обговорення того чи іншого питання і вироблення або прийняття рішення, називається:

- а) нарадою;
- б) засіданням;
- в) зборами.

23. Форма організації постійно діючого органу (ради, комітету, колегії, комісії) або групи має назву:

- а) наради;
- б) засідання;

в) зборів.

24. Навмисне порушення звичного порядку слів, їх перестановка з метою більшої виразності називається:

- а) риторичним питанням;
- б) перифразом;
- в) інверсією.

25. Агітаційна промова – це жанр:

- а) соціально-побутовий;
- б) соціально-політичний;
- в) епідейктичний.

26. Яку назву має наукове припущення, що висувається для пояснення яких-небудь явищ:

- а) гіпотеза;
- б) теорія?

27. Застільна промова – це жанр:

- а) лекційний;
- б) соціально-побутовий.

28. Положення, яке стисло викладає яку-небудь ідею, а також основну думку промови, називається:

- а) тезою;
- б) конспектом;
- в) доповіддю.

29. Промова, яка в лаконічній, емоційній формі роз'яснює важливе питання і схиляє аудиторію на бік оратора, називається:

- а) інформаційною;
- б) мітинговою;
- в) агітаційною.

30. Промова на міжнародній конференції – це жанр:

- а) соціально-політичний;
- б) академічний;

в) дипломатичний.

31. Батьківщиною риторики вважається:

а) Давній Рим;

б) Давня Греція;

в) Індія.

32. Якому красномовству належить Арістотель:

а) давньогрецькому;

б) давньоримському;

33. Творцем теорії спору, дискусії є:

а) Сократ;

б) Арістотель;

в) Платон.

34. Цицерон прославився:

а) створив латинську мову;

б) ученням про ідеального оратора;

в) заклав основи риторики як науки.

35. Демосфен прославився:

а) захистом афінської рабовласницької демократії;

б) створенням грецьких ораторських шкіл;

в) написанням знаменитого твору “Риторика”.

36. Побудову (композицію) публічної промови обґрунтував:

а) Платон;

б) Демосфен; в

) Арістотель.

37. Видатними ораторами Давньої Русі були:

а) Сковорода;

б) Іларіон;

в) Кирило Туровський.

38. Видатними ораторами XV – XVII ст. були:

а) М. Ломоносов;

- б) Ф. Прокопович;
- в) Т.Г. Шевченко.

39. Розробив правила красномовства на основі вчення Арістотеля:

- а) М. Ломоносов;
- б) Ф. Прокопович;
- в) І. Галятовський.

40. Неориторика – це:

- а) наука про мистецтво публічного виступу;
- б) уміння виголошувати промову перед аудиторією;
- в) наука про формування риторичної культури ділових людей.

41. Правило “Не торкатися тем, потенційно небезпечних” належить принципу:

- а) ввічливості;
- б) співробітництва.

42. На сучасному етапі ділового спілкування переважає тип відносин:

- а) партнерський;
- б) субординаційний;
- в) патерналістський.

43. Явище “ефект ореолу” – це:

- а) якщо перше враження про людину сильніше, ніж наступне;
- б) якщо через негативне ставлення до людини навіть її позитивні вчинки оцінюються як негативні.

44. Обговорення питання і прийняття рішення у ділових переговорах – це:

- а) перший етап;
- б) другий етап;
- в) третій етап.

45. Основний фактор, що сприяє установленню доброзичливого клімату в спілкуванні, – це:

- а) раціонально використовувати час;

- б) визнання не на словах, а на ділі плюралізму думок, багатьох точок зору;
- в) несприйняття похвали на свою адресу

Вправи

Вправа 1

Виберіть будь-яку тему для виступу. Сформулюйте 8-10 тем, що схожі з вашою. Поясніть відмінність кожної з тем.

Вправа 2

Сформулюйте кілька назв промов, які могли б зацікавити вашу аудиторію, на загальну тему: а) освіта; б) гроші; в) мораль; г) здоров'я; д) релігія; е) природа. Сформулюйте і запишіть мету кожної з промов. 2) Проаналізуйте, як змінюватиметься проблематика вашої промови на тему “Освіта” в залежності від аудиторії: а) абітурієнти, б) батьки абітурієнтів, в) викладачі університету, г) економісти, д) політики, е) зарубіжні гості.

Вправа 3

Визначте основні та групові інтереси аудиторії, до яких ви будете апелювати в повідомленнях на теми: а) Реклама на телебаченні; б) Акваріумні рибки; в) Гетьман Іван Мазепа; г) Таємниці краси; д) Життя у давньогрецькому полісі; е) Вугільна промисловість України; ж) Приватна власність на землю; і) Позаземне життя – фантастика чи реальність?

Вправа 4

Сформулюйте чітко тему і мету вашої майбутньої промови. Складіть список запитань до теми і дайте на них максимально стислі письмові відповіді. Виділіть ключове запитання.

Вправа 5

Виберіть одну з тем, сформулюйте ряд проблемних запитань, що допоможуть її розкрити.

- 1) "Ігроманія – хвороба ХХІ століття";
- 2) „Безплатної медицини не буває”;
- 3) „Увага! Жінка за кермом”;
- 4) „Не хочу в армію!”;
- 5) „Мату – мат!”;
- 6) „Геть автомобілі, свободу велосипедам!”;
- 7) ”Чиє місце на кухні?”;
- 8) ”Реклама – психологічний терорист”;
- 9) „Бреше той, хто боїться правди”.

Вправа 6

Складіть таксономічні схеми таких понять: професіоналізм; книга; вища освіта; економіка; пшениця; кішка; фантастика.

Вправа 7

Дайте означення таких понять:

- а) телевізор, дерево, портфель, диван, кухня;
- б) свобода, політика, довіра, відповідальність.

Порівняйте ваші означення з тими, що їх дає тлумачний словник.

Вправа 8

Виберіть будь-яку тему для своєї майбутньої промови у студентській групі. Запитайте себе, чому ви вирішили представити аудиторії саме цю тему? Яка це буде промова: інформаційна, агітаційна, похвальна, розважальна? Дайте письмову відповідь. Чи використаєте ви міркування щодо вибору теми в самій промові? Обґрунтуйте своє рішення.

Вправа 9

Візьміть будь-яке стартове слово (іменник). В колонку запишіть слова асоціації до стартового слова (5-8 слів). Далі з утвореної колонки виберіть нове стартове слово, розгорніть новий ланцюг асоціацій і т.д. Зразок : книга Біблія надія кохання весна знання порада майбутнє весна сонце навчання віра сподівання щастя пролісок письменник мудрість мрії мрії розквіт бібліотека надія кохання хвилювання пробудження фоліант допомога життя серце оновлення Біблія проповідь сон побачення радість розрада релігія ілюзії троянда молодість

Вправа 10

Виберіть зі складених вами асоціативних рядів два слова, що належать до різних семантичних груп. Напишіть коротке оповідання (5-7 речень), де ці слова будуть ключовими. Для полегшення завдання виявіть усі можливі стосунки між вибраними об'єктами за допомогою відмінків та прийменників. Зразок: книга – пролісок; книга з проліском; пролісок у книзі; книга про пролісок; книга проліска; пролісок за книгу.

Вправа 11

Розробіть концепцію вашої наступної промови, використовуючи прийом асоціацій. Для цього чітко сформулюйте тему і мету промови. Виділіть в них ключові слова і доберіть до них ряди асоціацій. З кожною парою слів (ключове слово – асоціація) складіть речення і побудуйте з них логічний ряд.

Вправа 12

Знайдіть в „Риторичі” Аристотеля опис таких понять: щастя; благо; справедливість; задоволення; гнів; любов; страх; сором; співчуття. На основі прочитаного матеріалу складіть лаконічні означення цих понять. Порівняйте ваші формулювання з тими, що їх дають сучасні тлумачні та 1 енциклопедичні словники. Дайте письмову відповідь на запитання: чому в риторичному вченні Аристотеля вказаним поняттям приділяється така велика увага?

Вправа 13

Виберіть одну з картин з художньому музеї . Опишіть, що зображено на цій

картині: а) детально, б) одним реченням, в) одним словом.

Вправа 14

Назвіть 8-10 прочитаних вами творів художньої літератури. Сформулюйте тему та ідею кожного твору.

Вправа 15

Прочитайте наведені нижче висловлювання. Спробуйте перефразувати кожне з них, почавши так: “Іншими словами ...”

- а) Без слова й імені людина є антисоціальною, не товариською, не соборною, не індивідуальною. Суспільство стає бездушним як кладовище (О.Лосєв).
- б) Наша Батьківщина благає допомоги красномовства, бо так багато її преславних подвигів поминається глибокою мовчанкою (Ф.Прокопович).
- в) О трибуно! Скільки дурнів сходило з тебе переможцями (О.Довженко).

Вправа 16

Прочитайте одну зі статей у періодичній пресі. Складіть конспект ключових слів цієї статті. Використовуючи конспект

- а) стисло перекажіть статтю;
- б) перекажіть статтю, доповнюючи її власними міркуваннями та прикладами.

Вправа 17

Виберіть подію, що вам запам'яталась (події у світі, в Україні, в місті, в особистому житті), і опишіть її. Зробіть свою розповідь ілюстрацією до певної філософської думки.

Вправа 18

Виберіть один з прочитаних вами творів художньої літератури. Зробіть усний стислий переказ цієї книги. Введіть в свій переказ елементи аналізу (ідеї, проблеми, образи твору, особливості композиції, мова твору).

Вправа 19

Проаналізуйте висловлювання та ілюстрації і дайте характеристику таким якостям промови, як стислість, доцільність, надмірність. Софокл писав: „Багато говорити і багато сказати не є одне й те саме”. Цицерон повторював:

„Найвеличніша з чеснот оратора – не тільки сказати те, що треба, але й не сказати того, що не треба”. Вольтер казав: „Таємниця нудного в тому, щоб сказати все”. Паскаль написав в одному з листів: „Цей лист довший, ніж звичайно, тому що у мене не було часу зробити його коротшим”. Марк Твен розповідав, що одного разу йому так сподобалась проповідь священника, що він вирішив пожертвувати на церкву долар. Проповідь продовжувалася вже годину, і Марк Твен подумав знизити пожертву до 50 центів; ще через півгодини письменник вирішив, що не дасть нічого. Коли священник через дві години закінчив проповідь, Марк Твен взяв собі з таці для пожертв долар як компенсацію за згаяний час.

Вправа 20

Виберіть тему для виступу. Здійсніть процес інвенції і запишіть тези майбутньої промови. Виділіть тези, які ви винайшли самостійно і які сформульовані на основі вивченої літератури. Дайте відповідь на запитання: в чому оригінальність вашого трактування даної теми?

Вправа 21

Порівняйте два рекламних тексти з оповідання Р. Хайнлайна „А ще ми вигулюємо собак”. Яка реклама, на ваш погляд, більш вдала? Визначте переваги обраного варіанта. 1. Чи можете ви дозволити собі? Чи можете ви дозволити собі „Необмежені послуги”? Чи можете ви не дозволити собі „Необмежені послуги”???? В нашу реактивну добу чи можете ви дозволити собі витратити свій дорогоцінний час на те, щоб ходити по магазинах, самим оплачувати рахунки, прибирати житло? Ми за вас дамо ляпанця вашій дитині і погодуємо кішку. Ми винайmemo вам будинок і купимо нові черевики. Ми напишемо за вас листа тещі і підрахуємо витрати за чеками. Для нас немає роботи надто великої чи надто незначної – всі послуги дивовижно дешеві! „Необмежені послуги”! Телефонуйте у будь-який час! P.S. А ще ми вигулюємо собак. 2. Вам треба когось убити? Тоді НЕ звертайтеся в „Необмежені послуги”. З будь-якого іншого приводу телефонуйте в будь-який час – окупиться! P.S. А ще ми вигулюємо собак.

Вправа 22

Підготуйте енциклопедичний матеріал (афоризми, цитати, приклади) до таких тем:

- а) Видатний давньогрецький оратор Демосфен.
- б) Цицерон – вершина римського красномовства.
- в) Античне ораторське мистецтво. Виберіть одну з вказаних тем і підготуйте тези виступу (інформаційна промова).

Вправа 23

Прочитайте наведені нижче тексти (за кн. А. Ваганді „108 шляхів до блискучої ідеї”), в яких описуються окремі компоненти внутрішнього творчого середовища особистості. Проаналізуйте їх:

- а) Чи вдало зроблені означення, підібрані аргументи, чи доцільно використані приклади?
- б) Чи відповідають ці тексти вимогам ораторської промови? Обґрунтуйте відповідь. Допитливість
Допитливі люди ніколи нічого не беруть на віру. Вони завжди намагаються осягнути суть речей, постійно ставлячи запитання „Чому?” чи „А що...?” Люди недопитливі на все відповідають „Ну то й що?” Перші все хочуть зрозуміти, а другі навіть не намагаються це зробити. В дитинстві нам усім властива допитливість. Почуття здивування примушувало нас дізнаватися про все більше і більше. На жаль, ставши дорослими, ми втратили цю здатність дивуватися будь-чому. Але ніколи не пізно знову розвинути в собі цю якість. Слід не замикатися у собі, спілкуватися з людьми, багато читати, розвивати в собі інтерес до різних сторін життя. Адже чим більше ми знаємо, тим вищим є наш творчий потенціал. Це не просто процес отримання нових знань, хоча в ньому і розвивається інтелект. Вся справа в умінні використовувати отримані знання для пошуку нових шляхів розв’язання життєвих проблем. Перефразувавши Пруста, можна сказати, що справжній мандрівник-першовідкривач не шукає нові землі, а намагається по-іншому, по-новому поглянути на світ. Здатність правильно формулювати проблему В 1933 році англійський фізик Резерфорд сказав:

„Отримання енергії шляхом розщеплення атома – нікчемна ідея. Кожен, хто сподівається завдяки цьому отримати нове джерело енергії, забиває собі голову дурницею”. Своєю заявою лорд Резерфорд цілком міг задушити розвиток атомної енергетики, якби, звичайно, до нього прислухались. Всі ми щодня висуваємо подібні гіпотези. Не перевіряючи припущень щодо формулювання проблеми, ми цим знижуємо вірогідність її вирішення. Правильніше сказати, без такої перевірки є шанс вирішити зовсім інше завдання, якщо вихідне неправильно сформульоване. Щоб правильно сформулювати проблему, ретельно перевіряйте всі припущення і гіпотези, аналізуйте висновки своєї попередньої діяльності. Найкраще правило при формулюванні завдання – відмова від прийняття будь-чого на віру. Те, що здається причиною, часто є наслідком. Поки ви не розберетеся в цьому, ваші зусилля будуть марними. Оптимізм Здатність знаходити позитивний бік речей є важливим компонентом внутрішнього творчого середовища. Коли ми віримо, що ситуація може змінитися на краще, так найчастіше і буває. Песимісти зазвичай схильні до необґрунтованої критики чужих і своїх ідей. Бачачи лише негативне в 19 оточуючому, вони скептично ставляться до всього нового. Про потенційне рішення проблеми песиміст фиркне: „Це не спрацює”. Оптиміст скаже: „Це може згодитися” чи „Це спрацює після невеликого корегування”. Якщо ви хочете боротися зі своїм песимізмом, намагайтеся у всьому знаходити позитивні моменти. Чим більш ефективними будуть ваші спроби, тим вищі шанси на успіх. Позбавлені оптимізму, ви не удостоїте своєю увагою багатьох цінних ідей.

Вправа 24

За зразком матеріалу, наведеного у попередній вправі, складіть власні тексти, в яких розкриватиметься сутність важливих якостей особистості оратора: сила волі; наполегливість; скромність; відвертість.

Вправа 25

Складіть короткі коментарі-роздуми до таких висловів:

- 1) Коли не знаєш слів, нема чим пізнавати людей /Конфуцій/.

- 2) Заговори, щоб я тебе побачив /Сократ/.
- 3) Яка людина, така й мова /Сенека/.
- 4) Краще втратити друга, ніж дотепне слово /Квінтіліан/.
- 5) Коня керують уздами, а чоловіка – словом /прислів'я/.
- 6) Дурний піп – дурна в нього молитва /прислів'я/.

Вправа 26

Підготуйте такі епідейктичні промови:

- а) “Похвальне слово...” (батькові, матері, дідусю, бабусі);
- б) Гост-поздоровлення (другові, подрузі).

При створенні промови скористайтесь такими рекомендаціями: - опишіть, які чесноти має герой вашої промови, розкажіть щось цікаве з життя цієї людини, що свідчило б на користь названих якостей; - подумайте, яку роль відіграла ця людина в вашому житті; про що варто було б згадати з того, що разом пережили, зробили; - подумайте, чи доречно розповісти якийсь кумедний випадок з життя героя; - які побажання варто висловити, крім загальноприйнятих щастяздоров'я; - який енциклопедичний матеріал був би доречним у вашій промові (афоризми, цитати, приклади-аналогії); - пам'ятайте, що головна якість гарного оратора – щирість.

Вправа 27

Підготуйте виступ-самопрезентацію – „Слово про себе”. Епіграфом до своєї промови візьміть афоризм Козьми Пруtkова „Що скажуть про тебе інші, якщо ти сам про себе нічого сказати не можеш”.

Вправа 28

Розробіть концепції інформаційної та агітаційної промови на загальну тему: „Мовна ситуація в Україні”. Запишіть тему, мету і тези кожної промови.

Вправа 29

Прочитайте книгу Д. Карнегі „Як виробляти впевненість у собі та впливати на людей, виступаючи публічно”. Підготуйте виступ: „Цю книгу варто прочитати”. Складіть список запитань, які допоможуть вам розробити концепцію промови.

Вправа 30

Доберіть приклади-ілюстрації до таких приказок:

- 1) У решеті води не вдержиш;
- 2) Часом з квасом, а порою з водою;
- 3) З малої хмари великий дощ буває;
- 4) Дома й солома їдома, а в гостях і сіно не їсться;
- 5) Щастя не кінць – хомути на нього не накинеш;
- 6) Не все, що сіре, те вовк; 7) На те й шука в річці, щоб карась не дрімав;

Питання з курсу «РИТОРИКА»

1. Об'єкт і предмет риторики.
2. Риторика у контексті філософії.
3. Зміст терміну, предмет, завдання риторики.
4. Багатоаспектність феномена риторики.
5. Риторика як система знань, вид духовного виробництва, соціальний інститут.
6. Соціальна сутність риторики.
7. Софістичний ідеал єдності риторики та філософії.
8. Риторика Давньої Греції класичного періоду.
9. Сократ – автор жанру діалога як дискурсу для пошуку істин.
10. Софістична та діалектична моделі риторики як два способи життя.
11. Діяльність та риторичне вчення Цицерона.
12. Програма освіти оратора Квінтіліана.
13. Особливості елліністичної риторики,
14. Риторика у Давньому Римі.
15. К. Тацит про причини занепаду латинського красномовства.

16. Роль геоцентризму. Гомілетика.
17. Риторика в системі середньовічної освіти.
18. Риторика в епоху Відродження.
19. Риторика Нового часу.
20. Розквіт риторики в Україні.
21. Риторика доби українського барокко (Києво-Могилянська академія).
22. Кордоцентризм, як філософсько-історичний принцип вітчизняної риторики.
23. Риторика, як інструмент філософії.
24. Риторика ХХ ст.. Особливості тоталітарної риторики.
25. Сучасні жанри риторики.
26. Основні освітні парадигми (історико-філософський аналіз).
27. Особливості еволюції ідеалу освіченості від античності до теперішніх часів.
28. Семістичний характер неориторики.
29. Загальна характеристика лінгвістичної риторики.
30. Загальна характеристика аргументованої риторики.
31. Філософські проблеми риторики в інформаційному суспільстві.
32. Діяльність та екзистенціали людського буття, сутнісні сили людини.
33. Основні аспекти буттєвих виявлень людської особистості в процесі риторики.
34. Філософія ораторського мистецтва та її застосування в освіті.
35. Риторика в історико-філософському вимірі.
36. Поняття про стратегію оратора.
37. Типи підготовки до публічного виступу.
38. Поняття про критику та її види.
39. Поняття та характеристика логосфери.
40. Логічні параметри красномовства.
41. Психологічні засади риторики.

42. Культура мови, як фактор загальнолюдської культури.
43. Класифікація порушень мови та шляхи їх корекції.
44. Поняття риторичної культури особистості. Харизма оратора.
45. Монолог. Структура, прийоми побудови.
46. Структура аргументації. Види аргументації.
47. Закони аргументації.
48. Правила і можливі помилки в ситуаціях аргументацій і спростувань.
49. Сучасні проблеми теорії аргументації.
50. Аргументація як комунікативний процес.
51. Що таке «консенсус» і чому без нього аргументація неможлива.
52. Співвідношення понять «істинність» і «правдоподібність».
53. Особливості одиничної і множинної, змішаної і незмішаної суперечки.
54. Основні правила структурного аналізу аргументативного дискурсу.
55. Спростування і його основні види.
56. Прийоми маніпуляції у промові.
57. Контраргументація у промові.
58. Діалог як риторичний дискурс.
59. Види діалогу. Маніпуляція у діалозі.
60. Поняття транскрипції у діалозі.
61. Риторичний телеімідж.
62. Ритрика інтерактивного спілкування.
63. Образність мови, як креативний потенціал риторики.
64. Визначення питання. Питання як різновид імперативів.
65. Види питань. Види відповідей.
66. Що таке правильна форма міркування. Як зв'язана правильність міркування і істинність думок.
67. Структура доказу.
68. Побудова доказів.
69. Гносеологічні характеристики сумніву і переконання.

70. У чому полягає помилка «передбачення підстав» і особливості її присутності у формальній логіці і в теорії аргументації.
71. Сутність комбінаторного підходу до риторичного мистецтва.
72. Прагматика, як розділ семіотики.
73. Характеристика мовного акту та його структури.
74. Характеристика конституюючих і регулятивних правил.
75. Назвіть чинники реального мовного спілкування які задають визначеність комунікативної функції мовного акту.
76. Прокоментуйте твердження, що сенс сказаного визначається слухачем.
77. Основні правила раціонального мовного спілкування.
78. Чому істину можна розглядати як продукт риторичного слова, прокоментуйте.
79. Основні стадії дискусії і їх особливості.
80. Що таке «підміна тези» і які варіанти цієї помилки або прийому можливі.
81. У чому полягає помилка «нападки на особу».Опишіть її можливі варіанти і роз'ясніть, за яких умов подібні прийоми аргументації не є помилкою або прийомом.
82. У чому полягає помилка «ухилення від обов'язків доведення» і які способи реалізації подібних прийомів в спорі.
83. Прагматична презумпція, її характеристика.
84. Риторичні норми.
85. Еристика, як метод вивчення теоретичних основ логіки і теорії суперечності.
86. Характеристика достатніх і необхідних умов істинності думок.
87. Як риторичні норми працюють в аргументативному дискурсі.
88. Специфіка філософського аналізу риторики.
89. Риторика, як мистецтво народження думки.
90. Залежність риторики від форм політичного життя суспільства.

Форми інноваційних технологій

1. **Дискусія** - форма навчальної роботи, в рамках якої бакалаври висловлюють свої думки щодо проблеми, заданої викладачем. Проведення дискусій з проблемних питань передбачає написання бакалаврами есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

2. **Дискусія групова** - метод організації спільної колективної діяльності, що дозволяє в процесі безпосереднього спілкування шляхом логічних доводів впливати на думки, позиції і установки учасників дискусії. Метою дискусії є інтенсивне і продуктивне рішення групової задачі. Метод групової дискусії забезпечує глибоке опрацювання наявною інформацією, можливість висловлювання студентами різних точок зору із заданої викладачем проблеми, тим самим, сприяючи виробленню адекватного в даній ситуації рішення. Метод групової дискусії збільшує залученість учасників у процес цього рішення, що збільшує ймовірність його реалізації. Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

3. **Доповідь (Презентація)** - публічне сповіщення, що представляють собою розгорнутий виклад певної теми, питання програми. Доповідь може

бути представлена різними учасниками процесу навчання: викладачем, запрошеним експертом, бакалавром, групою бакалаврів. Доповіді спрямовані на більш глибоке вивчення лекційного матеріалу або розгляду питань для додаткового вивчення. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

4. Інтерактивні методи навчання - методи навчання, при яких сам процес передачі інформації побудований на принципі активної взаємодії викладача і бакалавра. Він передбачає велику активність бакалавра, його творче переосмислення отриманих відомостей. Основні критерії інтерактивної моделі навчання: можливість неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу, наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, ініціативність бакалавра, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт. Інтерактивні методи включають: метод презентації, дискусії, методи контролю, метод тестування тощо.

5. Дослідницький метод навчання - організація навчання на основі пошукової, пізнавальної діяльності бакалаврів шляхом постановки викладачем пізнавальних і практичних завдань, що вимагають самостійного творчого рішення. Сутність дослідницького методу навчання обумовлена його функціями. Цей метод організує творчий пошук і застосування знань, він є умовою формування інтересу, потреби у творчій діяльності, в самоосвіті. Основна ідея дослідницького методу навчання полягає у використанні наукового підходу до вирішення тієї чи іншої навчальної задачі. Робота бакалаврів в цьому випадку будується за логікою проведення класичного наукового дослідження з використанням усіх науково - дослідних методів і прийомів, характерних для діяльності вчених.

Основні етапи організації навчальної діяльності при використанні дослідницького методу:

1. Визначення загальної теми дослідження, предмета і об'єкта дослідження.

2. Виявлення та формулювання загальної проблеми.
3. Формулювання гіпотез.
4. Визначення методів збору і обробки даних у підтвердженні висунутих гіпотез.
5. Збір даних.
6. Обговорення отриманих даних.
7. Перевірка гіпотез.
8. Формулювання понять, узагальнень, висновків.
9. Застосування висновків.

Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при виконанні бакалаврами практичних занять з використанням спеціально розробленого практикуму.

6. Пост-тест - тест на оцінку, що дозволяє перевірити знання студентів з пройдених тем. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні тестування з виконанням атестаційного педагогічного вимірювання для оцінки якості знань бакалаврів з дисципліни.

7. Круглий стіл - один з найбільш ефективних способів для обговорення гострих, складних і актуальних на поточний момент питань у сфері логіки, обміну досвідом та творчих ініціатив. Така форма занять дозволяє краще засвоїти матеріал, знайти необхідні рішення в процесі ефективного діалогу на практичному занятті за темами дисципліни (1, 6, 7 теми).

Наукова дискусія є формою навчальної роботи, в рамках якої бакалаврами висловлюють свою думку щодо проблеми, що задана викладачем. Проведення дискусії з проблемних питань передбачає перед початком дискусії написання есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, науково-публіцистичної літератури, що поєднує та підкреслює індивідуальну позицію

автора з невимушеним, оригінальним її викладом, орієнтованим на розмовну мову.

Тези - форма запису, що відображає по пунктам основні положення роботи (дослідження), за допомогою якої передається основний зміст. Тези формують коротку систему знань.

Реферат - короткий виклад роботи (дослідження), сутності будь-якого питання.

Перед початком наукової дискусії бакалаври можуть розподілятися по проблемним групах відповідно до тем підготовлених есе (рефертів). Процедура дискусії включає в себе два етапи; 1) виступ бакалавра з доповіддю своєї наукової проблеми; 2) відкрита дискусія представлених проблем. При цьому кожен виступаючий отримує дві оцінки: за презентацію та відповіді на питання. За результатами наукової дискусії складається рейтинг бакалаврів. Протягом дискусії проводяться різні конкурси: на самого активного опонента, на краще питання тощо. В групі, в якій проводиться наукова дискусія, обирається доповідник, якому доручається узагальнити результати дискусії.

Вимоги до оформлення реферату.

Реферат є роботою, мета якої полягає в з'ясуванні здатності бакалавра до самостійної науково-дослідної роботи, до постановки і вирішення теоретичних проблем і задач, володіння ним науковою методологією та понятійно - категоріальним апаратом, навичками продукування нового знання, репрезентації наукового потенціалу майбутнього вченого. Дана робота, утримуючи в собі елементи конспективного викладу вже опрацьованих положень і позицій та фіксацію теоретичних здобутків науки в тій чи іншій проблемній сфері, разом з тим не може бути простим переказом вже відомого, відкритого, зробленого, а передбачає самостійний аналіз проблематики, критичне опрацювання попереднього знання і власний погляд на ту чи іншу проблему. Фактично, бакалавр отримує можливість

продемонструвати свій освітній та теоретико-методологічний рівень, здатність до творчого наукового пошуку, можливість застосовувати власні знання та уміння в практичній діяльності.

При написанні реферату з філософії, логіки можна застосовувати різні варіанти рубрикації. Найбільш поширеною є схема: розділи – підрозділи. Композиційна структура реферату є достатньо довільною і залежить обсягу матеріалу, логіки його викладу, цілей і задач автора. Разом з тим існують загальні вимоги до неї. Так реферат обов'язково має містити такі структурні елементи як:

* Титульна сторінка

* Зміст

* Вступ.

* Основна частина – виклад змісту теми: (розділи, підрозділи). Найбільш поширеним є варіант: два розділи з двома чи трьома підрозділами.

* Висновки.

* Перелік використаної літератури.

За відсутності зазначених елементів в рефераті він може бути повернений на доопрацювання.

Основні структурні елементи реферату

Зміст.

Зміст, або план реферату відкриває наступну за титулом сторінку роботи, яка нумерується цифрою “2”. За вимогами титул роботи не нумерується. В плані реферату мають бути зазначені назви частин роботи (підрозділів чи параграфів) з нумерацією початкової і кінцевої сторінок частини тексту.

Заголовки (назви) частин, зазначені в плані, дублюються в тексті реферату.
Назви розділів виділяються напівжирним шрифтом.

Зміст реферату друкується на одній сторінці. Більше на цій сторінці нічого не друкується. Її частина залишається порожньою.

Вступ.

Вступ (або вступна частина реферату) – один із найважливіших елементів структури даної роботи. Незважаючи на те, що його форма довільна, він також має утримувати в собі наступні позиції:

Постановка і обґрунтування вибору теми.

Оцінка її актуальності та значущості в полі загально філософських та наукових проблем.

Ступінь її наукового опрацювання та розробленості в літературі.

Формулювання мети і задач реферату.

Визначення предмету і об'єкту дослідження.

Способи та методи дослідження, які планує використовувати автор.

Вступ до реферату займає від 2 до 3 сторінок загального обсягу реферату. В тексті вступу напівжирним шрифтом виділяються основні елементи: актуальність і обґрунтування теми, мета, задачі дослідження тощо. Перша сторінка вступу до реферату має порядковий номер «3» в загальній нумерації сторінок.

Основна частина реферату.

Найбільш складним етапом підготовки реферату з філософії є написання основної частини – власне, сам процес розкриття обраної теми, вирішення

задач, поставлених автором і отримання самостійних наукових результатів. Саме тут студент має продемонструвати рівень своєї теоретичної та методологічної підготовки, здатність до аналізу і синтезу наукового матеріалу, вміння узагальнювати інформацію, виводити нові конструктивні положення та підводити

підсумки проробленої роботи. Це вимагає від бакалавра володіння широким масивом інформації по темі реферату, вільного орієнтування в проблематиці, знання основних аспектів і специфіки тих питань, які постають перед автором даної роботи.

Наступною позицією, яку необхідно враховувати при написанні наукового тексту є вимога послідовного, логічного викладу матеріалу. Іншими словами – дотримання основних законів логіки – передусім закону тотожності, який вимагає, щоб в межах одного розмірковування предмет думки залишався незмінним (тотожним початковому). Іноді бувають випадки порушення цього закону – підміни тези, коли на початку речення мова йде про одне, а в кінці – зовсім про інше. Тоді втрачається послідовна логіка викладу і текст дуже важко сприймати. Також важливим є дотримання закону протиріччя, який вимагає, щоб певна думка, вислів, речення не можуть мати внутрішнього протиріччя, або суперечити один одному, і закону виключного третього, згідно з яким при наявності двох положень, що суперечать або взаємно виключають один одного, не може бути третього положення, яке б узгоджувало б перші два. Простіше кажучи, не може біле бути водночас чорним і навпаки, або трохи білим, чи трохи чорним.

Разом з логічністю і послідовністю у викладі матеріалу реферату також увагу треба звернути на, мабуть, найважливішу вимогу, яка висувається до такого роду текстів. А саме – наявність достатньої, чіткої і переконливої аргументації в процесі викладу власних ідей та положень (в логіці це називається законом достатньої підстави). Будь-яка авторська думка чи

позиція має право на існування, але вона буде сприйнята і оцінена науковим співтовариством лише в разі належного її теоретичного обґрунтування і аргументованого доведення.

Традиційно перший розділ роботи є своєрідним введенням в проблему, яка є основною в розробці теми реферату. Тут виявляються основні, вузлові аспекти проблематики, аналізуються теоретичні засади і основні підходи до її вирішення, подається ретроспектива поглядів на неї теоретиків і практиків минулого і сучасності, іноді розкривається понятійно-категоріальний апарат, який буде використовуватись автором в подальшому. В свою чергу у другому розділі

розкривається тема, вирішуються основні дослідницькі задачі і узагальнюються результати дослідження. Така модель компоновання основної частини реферату є найбільш продуктивною для якісного і ґрунтовного опрацювання обраної теми.

Специфіка наукової діяльності передбачає не тільки розробку і аналіз дослідником тої або іншої теми чи проблематики, а й вміння узагальнювати результати власного дослідження і підводити підсумки роботи. Проблема, що постає перед бакалавром наприкінці написання тексту реферату, полягає в необхідності короткого і чіткого резюмування викладеного в основній частині, презентації результатів власної роботи.

Перелік (список) використаної літератури.

Останнім етапом написання реферату з філософії є впорядкування списку (переліку) використаної літератури.

Основні варіанти побудови бібліографічного списку:

1. За алфавітом (авторів)
2. За номерами посилань на джерела в тексті

Перелік використаної літератури має налічувати не менше 10 позицій.

Реферати до складання іспиту з філософії та методології науки пишуться обсягом 15 – 20 сторінок друкованого комп'ютерного тексту на форматі А4. Шрифт реферату – TimesNewRoman, кегль 14, полуторний інтервал друку (30 рядків на сторінці, приблизно 1800 знаків).

Реферат має відображати здатність бакалавра використовувати набуті знання із філософської методології у вирішенні власних наукових проблем, тому тема визначається індивідуально кожним із викладачем.

Методичні вказівки з написання есе

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, художньої, науково- публіцистичної літератури, що поєднує і підкреслює індивідуальну позицію автора з невимушеним, оригінальним викладом, орієнтованим на розмовну мову. Основна мета написання науково-публіцистичного есе - висловити особисту точку зору автора на конкретну проблему, виклавши при цьому її гранично чітко і коротко; показати власну позицію автора. Науково-публіцистичне есе характеризують такі особливості:

1. Відбивається особиста точка зору автора з конкретного питання або проблеми, при цьому чітко показується власна позиція.
2. Передбачається вільний, оригінальний виклад тексту есе.
3. Есе готується в стилі близькому до розмовної мови, що характеризується вільним лексичним складом мови, образністю й афористичністю.
4. Дослідження не повинно претендувати на занадто глибокий аналіз, досить обмежитися міркуваннями, яскравими враженнями.
5. При підготовці есе важливий не великий обсяг, а конкретність теми

дослідження.

6. Стиль есе характеризується невимушеним, своєрідним, оригінальним, образним викладом думки.

7. Від інших форм наукового дослідження есе відрізняється особливий синтаксис: наявність неповних речень, крапок тощо.

8. Дослідження не вимагає викладу концепції, а тільки власного враження про неї, умовиводів, висновків автора.

Структура есе передбачає наступне.

1. Невеликий обсяг: 10 - 15 сторінок.

2. Відповідність задумам автора обраної ним форми. На початку роботи вказується тема есе.

4. Актуальність теми підкреслюється особистою позицією автора, яка в даному випадку за визначенням є актуальною.

5. Невеликі (у вільній формі) вступна і заключна частини, які необхідні для визначення цілей і позицій автора, його висновків.

6. Список літератури може бути представлений у вільній формі.

7. Використання схем, діаграм, таблиць, розрахунків, що ілюструють основні висновки автора.

8. Демонстрація власної позиції автора (виклад позицій інших авторів може бути гранично коротким, але має відчуватися знання автором цих позицій).

9. Посилання на використану літературу.

10. Наявність в роботі елементів прихованого діалогу, полеміки з оппонентами тощо.

11. Вільна композиція, яка повинна тільки підкреслювати глибокі знання і переконання автора за обраною ним темою.

Активні форми практичних занять

Традиційною формою практичних занять в навчальному процесі за

більшістю дисциплін є семінар. Ця форма дає можливість викладачеві поетапно оцінювати засвоєння студентами навчального матеріалу, обговорювати з ними найбільш складні та значущі теми навчальної програми. Семінар залишається універсальною і ефективною системою навчання. Однак, одночасно з теоретичною підготовкою студентів протягом навчання, повинні формуватися численні практичні навички. Важлива роль в їх виробленні належить усім видам навчальної практики. Але очевидно, що і протягом аудиторних занять бакалаври повинні отримувати практичні навички. Справа не тільки в тому, що після отримання диплому й початку практичної роботи за фахом випускник із хорошими практичними навичками швидше освоїть свої професійні обов'язки. Головне полягає в тому, що вже протягом навчання він відчує необхідність отримання стійких знань за фахом. Останнім часом до навчального процесу входять так звані активні форми проведення аудиторних занять.

Загальні питання застосування активних форм практичних занять.

Найбільш доцільними активними формами проведення практичних занять з теоретичних курсів можуть бути рекомендовані наступні:

1. Рольова («ділова») гра.
2. Рішення завдань (усно) на основі фабули, що повідомляється.
3. Коментування.

Для кожного заняття можна виділити підготовчу стадію. На попередньому занятті, викладач ставить завдання студентам на підготовку, при необхідності ділить навчальну групу на підгрупи і розподіляє ролі серед студентів. На початковій стадії заняття керівник перевіряє готовність студентів, оголошує цілі заняття, дає або нагадує фабулу і попередні умови, при необхідності проводить короткий інструктаж. За командою керівника учасники заняття (рольової гри, складання документів та ін.) приступають до основної частини. Заняття вважається проведеним успішно, а його цілі

досягнуті, якщо всі бакалаври брали активну участь в занятті, показали при цьому достатню підготовку і протягом заняття виконана поставлена задача. Викладач може втручатися у перебіг заняття лише у виняткових випадках, коли, наприклад, рольова гра виходить за межі сценарію. Керівник не повинен перешкоджати прийняттю учасниками помилкових рішень. Він може використовувати їх при аналізі заняття та підбитті його підсумків. На заключній стадії заняття проводиться його критичний аналіз. Доцільно дати можливість обмінятися думками і оцінити окремі елементи і заняття в цілому. Загальний аналіз робить керівник. В аналізі можуть бути висновки з таких питань: чи вирішена головна задача, чи вдалося провести заняття відповідно до його плану і сценарію, який результат досягнутий щодо формування практичних навичок; чи була домашня підготовка учасників продуктивною; над якими питаннями теми проведеного заняття бакалаврам необхідно працювати самостійно, як розвивати необхідні навички.

Рекомендована література

Основна:

1. Голубчик Н. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика.- К.: КНТ, 2018.-258с.
2. Губернський Л. В., Андрущенко В. П. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / Л. В. Губернський, В. П. Андрущенко / Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації : збірник наукових праць / від. ред. А. Є. Конверський, Л. О. Шашкова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 304 с.
3. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2017. – 166 с.
4. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 5 (80). – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. -248 с.
5. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. /Р.С. Кацавець. – 2-ге вид. доповн., К.:Алерта, 2018.- 216с.

Допоміжна:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.) ; за ред. проф. К. Я. Климової. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 220 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
4. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : [навч. метод. посібник] / А. Й. Капська. – К. : ІЗМН, 1997. – 140 с.
5. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навч.- практи. посібн. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
6. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
7. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
8. Яценко С. С. Прасофізми. – К.: Видавничий дім «Руське слово». – 2011. – 84 с.
9. Яценко С. Софістика. – К.: ТОВ «Сік Груп Україна». – 2016. – 208 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
2. Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
3. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
4. Сайт присвячений середньовічній логіці (Paul Vincent Spade's Home Page) <http://pvspade.com>

